

Asia: VN/7747/2024

Lausuntopyyntö hallituksen esitysluonnoksesta laeiksi yleistukilain, kotoutumisen edistämisestä annetun lain sekä yleisistä kielitutkinnoista annetun lain muuttamisesta

Yleistukilaki

Yleinen näkemyksenne työskentely- ja asumisaikavaatimuksen asettamisesta tavanomainen yleistuen saamisen edellytykseksi

Pohjanmaan elinvoimakeskus kiittää mahdollisuudesta lausua hallituksen esityksiin yleistukilaista, kotoutumistaista sekä YKI-tutkintolaista.

Pidämme työskentely- tai asumisaikavaatimukseen perustuvaa rakennetta periaatteessa ymmärrettävänä. Samalla on tärkeää varmistaa, etteivät ehdotetut vaatimukset johda tilanteisiin, joissa eri asiakasryhmät ovat tosiasiallisesti eriarvoisessa asemassa työmarkkina-aseman, maassaoloajan tai kielitaidon perusteella.

Kotoutujien asemaa on arvioitava yhdenvertaisuusperiaatteen näkökulmasta. On olennaista, ettei sosiaalietuksien tai muiden taustatekijöiden perusteella synny käytäntöjä, jotka eriyttävät kotoutujia suhteessa muihin Suomessa laillisesti asuviin henkilöihin. Yhdenvertaisuuslain 8 § kieltää syrjinnän muun muassa alkuperän, kansalaisuuden, kielen ja terveydentilan perusteella, ja kiello koskee myös välillisiä vaikutuksia.

Tästä näkökulmasta esitystä tulee tarkastella huolellisesti sen varmistamiseksi, että kotoutumisen alkuvaiheen toimeentulo ja palveluihin pääsy toteutuvat yhdenvertaisesti, eivätkä vaatimukset muodosta kohtuutonta estettä henkilöille, joiden mahdollisuudet täyttää ehtoja ovat rakenteellisesti heikommat esimerkiksi kielitaidon, perhevastuiden tai pirstaleisten työmarkkina-asemien vuoksi.

Katsomme tärkeäksi, että esityksen jatkovalmistelussa arvioidaan sekä yhdenvertaisuusvaikutukset että toimeenpanon kannalta keskeiset edellytykset, jotta järjestelmä tukee tarkoituksenmukaisesti kotoutumista ja työllistymistä eikä johda rakenteelliseen eriytymiseen tai viimesijaisen toimeentulotuen käytön vahvistumiseen

- **Tavanomaisen yleistuen saamisen edellytykseksi asetettaisiin vaatimus työttömyysturvalain mukaisen työssäoloehdon täyttämisestä. Näkemyksenne työskentelyvaatimuksesta**

Kannatamme työelämäyhteyden vahvistamista ja pyrkimystä edistää työllistymistä kotoutumisprosessin alkuvaiheessa. On kuitenkin tärkeää, että työskentelyvaatimus ottaa huomioon Suomen työmarkkinoiden todellisen tilanteen sekä maahan muuttaneiden yksilölliset edellytykset täyttää työssäoloehto.

Työmarkkina-asema, alueelliset erot työpaikkojen saatavuudessa, kielitaidon taso, terveydelliset rajoitteet sekä perhetilanteet voivat vaikuttaa siihen, onko työssäoloehdon täyttäminen realistista kotoutumisen alkuvaiheessa. Useissa annetuissa lausunnoissa on tuotu esiin riski, että vaatimusta ei pystyittäisi täyttämään yhdenvertaisesti eri puolilla Suomea tai eri taustaisten kotoutujien kesken.

Lisäksi työssäoloehdon tiukka soveltaminen voi ohjata kotoutujia hakeutumaan lyhytaikaisiin, osaaikaisiin tai muihin katkonaisiin työsuhteisiin vain ehdon täyttämiseksi. Tämä voi viivästyttää kotimaisen kielen oppimista ja pidentää matkaa vakaaseen työmarkkina-asemaan.

Työmarkkinoille kiinnittymisen edellytykset vaihtelevat suuresti, ja monien kotoutujien eteneminen tapahtuu koulutuksen, kielikoulutuksen, työkokeilujen, valmennusten tai ohjatun harjoittelun kautta. Siksi katsomme, että työssäoloehdon rinnalla tulisi tunnistaa ja hyväksyä myös muita, työelämään johtavia etenemispolkuja.

Jotta järjestelmä olisi oikeudenmukainen ja toimiva, on tärkeää varmistaa, että työvoimaviranomaisilla on riittävät resurssit ja palvelut tarjota tukea työmarkkinoille pääsyyn kohtuullisessa ajassa. Samalla tulee huolehtia siitä, että työssäoloehtoon liittyvät vaatimukset eivät käytännössä johda lisääntyvään toimeentulotuen tarpeeseen tai tilanteisiin, joissa kotoutujien sosiaaliturva ja palveluihin pääsy heikkenevät

- **Vaihtoehtoisesti tavanomaisen yleistuen edellytykset voisi täyttää kolmen vuoden asumisella Suomessa. Näkemyksenne asumisaikavaatimuksesta**

Kolmen vuoden asumisaikavaatimus on sinänsä selkeä ehto, mutta sen vaikutuksia on arvioitava kotoutumisen alkuvaiheen toimeentulon ja yhdenvertaisuuden kannalta. Asumisaika ei huomioi yksilöllisiä eroja kotoutumisprosessissa, ja voi johtaa tilanteisiin, joissa henkilö on pitkään alempitasoisen etuuden varassa. Tämä lisää riskiä toimeentulotuen pitkäaikaiselle käytölle ja voi hidastaa kotoutumista.

Asumisaika on myös passiivinen kriteeri, johon yksilö ei voi vaikuttaa muutoin kuin ajan kulumisen kautta. Lisäksi asumishistorian todentamiseen liittyy käytännön haasteita erityisesti kansainvälisissä tilanteissa.

Mikäli asumisaikavaatimusta sovelletaan, sen tulisi olla kohtuullinen ja sisältää mahdollisuus tavanomaisen yleistuen myöntämiseen aiemmin silloin, kun henkilö osoittaa selkeää edistymistä esimerkiksi koulutuksen, kieliopintojen tai työssäoppimisen kautta.

Yleinen näkemyksenne kielitaitoa koskevista poikkeuksista työskentely- ja asumisaikavaatimuksen soveltamiseen

Kielitaidon kehittyminen on yksilöllistä, eikä kaikilla ole tosiasiallisia mahdollisuuksia saavuttaa B1.1 tason kielitaitoa kotoutumisen alkuvuosina. Tästä syystä pidämme poikkeusten säätämistä tarpeellisena, jotta järjestelmä ei muodostuisi kohtuuttomaksi tai sulkisi ulkopuolelle henkilöitä, joiden kielenoppimista hidastavat esimerkiksi oppimisvalmiudet, traumatausta, terveydelliset rajoitteet tai palveluiden viiveet.

Poikkeuksia sovellettaessa on tärkeää, että kielitaidon osoittaminen on yhdenmukaista ja selkeästi määriteltyä, ja että koulutusten ja testien saatavuus on riittävä. Järjestelmän toimivuus edellyttää myös, ettei yksittäisen testin saatavuus tai alueellinen kapasiteetti muodostu esteeksi yleistukeen pääsulle.

Katsomme, että kielitaitopoikkeusten tulee olla läpinäkyviä, yhdenvertaisesti sovellettavia ja tukea kotoutumisen etenemistä ilman, että ne asettavat kohtuuttomia odotuksia yksilöille tai viranomaisille.

- **Työskentely- ja asumisaikavaatimusta ei sovellettaisi henkilöön, jonka äidinkieli on suomi, ruotsi tai saame. Näkemyksenne tästä poikkeuksesta**

Äidinkieleen perustuva poikkeus on hallinnollisesti selkeä, mutta sen vaikutukset yhdenvertaisuuden näkökulmasta on syytä arvioida huolellisesti. Poikkeus voi asettaa Suomessa laillisesti oleskelevia henkilöitä eri asemaan äidinkiellensä perusteella, vaikka heidän kotoutumistarpeensa tai työmarkkinatilanteensa olisi samankaltainen.

Lisäksi käytännössä äidinkielen rekisteröinti perustuu henkilön omaan ilmoitukseen, ja väestötietojärjestelmään voidaan merkitä vain yksi äidinkieli. Tämä voi johtaa tilanteisiin, joissa henkilön todellinen kielitaito ei täysin vastaa järjestelmään tallennettua tietoa.

Poikkeus voi olla tarkoituksenmukainen, jos sen soveltaminen on selkeästi määritelty ja jos se tukee järjestelmän joustavuutta ilman, että se aiheuttaa perusteetonta eriarvoistumista. Tämän vuoksi kriteerien tulee olla läpinäkyviä ja soveltamisen yhdenmukaista, jotta asiakkaiden yhdenvertainen kohtelu toteutuu.

- **Työskentely- ja asumisaikavaatimusta ei sovellettaisi henkilöön, joka on osoittanut riittävän suomen tai ruotsin taidon (Eurooppalaisen viitekehyksen mukainen B1.1 taso) kielen kahdella osa-alueella. Näkemyksenne tästä poikkeuksesta**

B1.1 tason kielitaidon käyttäminen poikkeusperusteena voi tukea kotoutumista ja palkita edistymisestä, mutta edellytys toimii tarkoituksenmukaisesti vain, jos kielikoulutuksen ja testimahdollisuuksien saatavuus on tosiasiallisesti riittävä koko maassa. Nykytilanteessa koulutuksen laatu ja YKI testien kapasiteetti vaihtelevat alueittain, mikä voi johtaa siihen, että henkilöt eivät ole yhdenvertaisessa asemassa kielitaitoa osoittaessaan.

Lisäksi kielenoppiminen on yksilöllinen prosessi, ja kaikilla ei ole mahdollisuutta saavuttaa B1.1 tasoa kotoutumisen alkuvuosina esimerkiksi koulutustaustan, terveydentilan tai oppimisvalmiuksien vuoksi. Näistä syistä kielitaitovaatimuksen tulee olla selkeästi määritelty ja sen soveltamisen yhdenmukaista, jotta poikkeus ei muodostuisi kohtuuttomaksi tai jäisi kiinni paikallisista resurssieroista.

Poikkeus voi olla perusteltu, jos se tukee järjestelmän joustavuutta ja tunnistaa kotoutumisen erilaiset etenemisreitit ilman, että kielitaidon osoittamisesta tulee este tavanomaisen yleistuen saamiselle.

- **Esityksessä on arvioitu, että suurin osa osoittaisi kielitaitonsa kotoutumiskoulutuksesta saatavalla todistuksella. Lisäksi mahdollistettaisiin maksuton keskitason YKI-tutkinnon suorittaminen. Näkemyksenne kielitaidon osoittamisen tavoista**

Pidämme lähtökohtaisesti tarkoituksenmukaisena, että kielitaito voidaan osoittaa sekä kotoutumiskoulutuksesta saatavalla todistuksella että maksuttomalla keskitason YKI tutkinnolla. Järjestelmän toimivuus edellyttää kuitenkin, että koulutusten laatu ja saatavuus sekä testikapasiteetti ovat riittäviä koko maassa, jotta henkilöt ovat yhdenvertaisessa asemassa kielitaitoa

osoittaessaan. Tähän sisältyy myös velvoite varmistaa palvelujen ja testimahdollisuuksien saatavuus sekä suomeksi että ruotsiksi kaksikielisillä alueilla.

Nykytilanteessa kotoutumiskoulutuksen ja YKI testien tarjonta vaihtelee alueittain, mikä voi aiheuttaa ruuhkia ja viivästyksiä ja siten vaikuttaa etuuden tasoon tekijöistä, joihin hakija ei voi itse vaikuttaa. Tämän vuoksi on tärkeää varmistaa, että testiin pääsy on kohtuullista ja että kielikoulutuksen resursseja vahvistetaan.

Katsomme, että kielitaidon osoittamisen tapojen tulee olla monipuolisia, selkeästi määriteltyjä ja valtakunnallisesti yhdenmukaisia, jotta arviointi on luotettavaa ja tukee eri taustoista tulevien hakijoiden yhdenvertaista kohtelua.

- **Kielitaidon osoittamisen tavat määritettäisiin tarkemmin valtioneuvoston asetuksessa. Näkemyksenne tätä koskevan asetuksenantovaltuuden antamisesta**

Asetuksenantovaltuus voi olla tarkoituksenmukainen teknisten menettelyjen täsmentämiseen, mutta keskeiset kielitaidon osoittamista koskevat periaatteet on syytä säätää lain tasolla oikeusvarmuuden ja yhdenvertaisuuden turvaamiseksi. Samalla tulee huomioida alueelliset erot koulutus ja testikapasiteetissa, jotta kielitaidon osoittamisen tavat ovat tosiasiallisesti saavutettavissa kaikkialla.

Katsomme, että asetuksenantovaltuus on hyväksyttävä, mikäli se täydentää lain tasolla selkeästi määriteltyjä peruseriaatteita ja tukee järjestelmän yhdenmukaista ja toimivaa toimeenpanoa.

- **Työskentely- ja asumisaikavaatimusta ei sovellettaisi henkilöön, joka vamman tai muun vastaavan syyn takia voi osoittaa kielitaitoaan. Näkemyksenne tästä poikkeuksesta**

Poikkeus on perusteltu, jotta henkilöitä, joilla ei ole tosiasiallista mahdollisuutta osoittaa kielitaitoaan terveydellisistä tai toimintakykyyn liittyvistä syistä, ei aseteta kohtuuttomaan asemaan. Järjestelmän tulee tunnistaa tilanteet, joissa vamma, sairaus, oppimisvaikeus tai muu vastaava syy tekee kielitaidon osoittamisesta epätarkoituksenmukaista tai mahdotonta.

Poikkeuksen käytännön soveltaminen edellyttää kuitenkin selkeitä kriteereitä ja yhdenmukaista menettelyä, jotta arviointi ei muodostu epäselväksi tai alueellisesti vaihtelevaksi. Arviointi kuuluu luontevasti sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoille, ja sen toimeenpanossa tulee varmistaa riittävä moniammatillinen tuki sekä viranomaisten yhteistyö. Lisäksi on huolehdittava, ettei

poikkeuksen soveltaminen johda kohtuuttomaan hallinnolliseen kuormitukseen tai tilanteisiin, joissa osa hakijoista jää tuen ulkopuolelle vaikeasti todennettavien syiden vuoksi.

Pidämme poikkeusta tärkeänä ja kannatettavana, kunhan sen soveltamisen kriteerit määritellään selkeästi ja arviointi toteutetaan yhdenvertaisesti ja asiantuntevasti.

- **Esityksen toimeenpanoon liittyy sekä Kelan että työvoimaviranomaisen toimivaltaan kuuluvia asioita. Näkemyksenne toimeenpanoprosessin toimivuudesta**

Esityksen toimeenpano edellyttää selkeää roolijakoa, toimivia tietojärjestelmiä ja sujuvaa tiedonkulkua Kelan ja työvoimaviranomaisten välillä. Lakiesityksessä kuvattujen uusien arviointi ja ohjaustehtävien myötä viranomaisilta edellytetään huomattavasti nykyistä laajempaa osaamista sekä riittäviä resursseja, jotta palveluihin pääsy ja päätöksenteko voidaan toteuttaa yhdenvertaisesti ja ilman viiveitä.

Toimeenpanon onnistuminen riippuu erityisesti siitä, että kriteerit ja menettelyt ovat valtakunnallisesti yhtenäisiä, ja että viranomaisten käytössä olevat järjestelmät tukevat tarvittavaa tietojen vaihtoa. Ilman riittävää resursointia ja selkeitä ohjeistuksia on olemassa riski, että prosessi kuormittuu, viivästyy tai muodostuu asiakkaiden näkökulmasta epäselväksi.

Pidämme tärkeänä, että vastuut ja menettelyt määritellään selkeästi ja että toimeenpanoa tuetaan riittävillä resursseilla, jotta palveluketju toimii yhdenmukaisesti ja asiakaslähtöisesti.

Näkemyksenne yleistukilain 8 §:n mukaisen ulkomaalaista koskevan rajoituksen muuttamisesta tilapäisen suojelun oleskeluluvalla maassa olevien osalta

Pidämme esitettyä muutosta perusteltuna. Tilapäistä suojelua saavien pääsy yleistuen piiriin vahvistaa heidän yhdenvertaista kohteluaan ja vähentää pitkäaikaisen toimeentulotuen tarvetta. Muutos tukee kotoutumista ja nopeampaa kiinnittymistä suomalaiseen yhteiskuntaan.

Toimeenpanon kannalta on kuitenkin tärkeää, että työvoimapolitiittisen arvioinnin menettelyt ja viranomaisten roolit määritellään selkeästi, sillä tilapäistä suojelua saaville ei nykyisin anneta työvoimapolitiittisia lausuntoja. Samalla tulee varmistaa, ettei muutos johda perusteettomaan eriarvoisuuteen eri oleskeluluparyhmien välillä.

Lisäksi muutos lisää työvoimaviranomaisten tehtäviä ja edellyttää riittäviä resursseja, jotta palveluohjaus ja arviointi voidaan toteuttaa sujuvasti ja yhdenvertaisesti.

Kannatamme muutosta, kunhan toimeenpanon edellytykset, viranomaisten vastuut ja työvoimaviranomaisten resurssit varmistetaan, ja ratkaisu tukee yhdenvertaista kohtelua eri oleskeluluparyhmien välillä.

Kotoutumisen edistämisestä annettu laki

Näkemyksenne palveluun pääsemisen takuuajasta

Pidämme 6 kuukauden palvelutakuuta erittäin tärkeänä kotoutumisen alkuvaiheen sujuvuuden ja yhdenvertaisuuden kannalta. Takuu voi ehkäistä viiveitä palveluihin pääsyssä ja tukea nopeampaa kiinnittymistä koulutus- ja työllisyyspoluille. Jotta määräaika toteutuu käytännössä, työvoimaviranomaisille tulee osoittaa riittävät resurssit, sillä jo nykyisin kotoutumissuunnitelmien laatiminen ja työllistymistä edistäviin palveluihin pääsy voi viivästyä merkittävästi. Palveluiden tulee olla saavutettavissa myös kaksikielisesti koko elinvoimakusalueella.

Kuuden kuukauden määräaika on kotoutumisen näkökulmasta melko pitkä, ja ilman lisäresursseja on riski, että takuu jää muodolliseksi eikä tosiasiallinen palveluun pääsy nopeudu. Takuuajan toteutuminen edellyttää, että palvelukapasiteetti vastaa alueellisiin tarpeisiin eikä asiakkaan toimeentulo heikkene tilanteissa, joissa viive johtuu järjestelmästä eikä yksilöstä.

Kannatamme 6 kuukauden palvelutakuuta, kunhan sen toimeenpano varmistetaan riittävällä rahoituksella, henkilöstöresursseilla ja kaksikielisillä palveluilla, jotta palveluun pääsy toteutuu yhdenvertaisesti koko alueella.

Näkemyksenne takuuajan kuluessa tarjottavista palveluista

Takuuajan aikana tarjottavien palvelujen tulee olla työelämä- ja tarvelähtöisiä suomeksi ja ruotsiksi, tukea kielitaidon kehittymistä sekä tarjota sujuvia polkuja aloille, joilla työvoimavaje on suurin. Tavoitteena tulee olla jatkuva ja katkeamaton eteneminen palvelupolulla, jossa työssäoppiminen, koulutus ja yksilöllinen ohjaus muodostavat toimivan kokonaisuuden.

Kotoutujien taustat ja valmiudet vaihtelevat merkittävästi, joten palveluiden tulee olla joustavasti räätälöitävissä eri tilanteisiin – aina luku- ja kirjoitustaidon vahvistamisesta korkeakoulutettujen nopeampiin työelämäpolkuihin. Laadukas palvelutarpeen arviointi, riittävä koulutuskapasiteetti ja erityispedagoginen osaaminen ovat keskeisiä edellytyksiä palvelujen vaikuttavuudelle.

Takuuajan toteutuminen yhdenvertaisesti edellyttää riittäviä resursseja työvoimaviranomaisille ja palveluntuottajille. Ilman riittävää rahoitusta palvelujen laatu ja saatavuus voivat vaihdella alueittain, mikä heikentäisi kotoutumisen edellytyksiä ja hidastaisi etenemistä työmarkkinoille.

Pidämme tärkeänä, että palvelut suunnitellaan yksilöllisten tarpeiden pohjalta, ovat aidosti saavutettavia molemmilla kansalliskielillä ja että työvoimaviranomaisille turvataan riittävät resurssit laadukkaiden ja jatkuvien palvelupolkujen toteuttamiseen.

Näkemyksenne takuuajan toteutumisen valvonnasta

Valvonnan tulee olla ennakoivaa, läpinäkyvää ja yhdenmukaista, ei pelkästään kanteluperusteista. Jotta takuuajan toteutuminen voidaan varmistaa aidosti eikä vain muodollisesti, tarvitaan ajantasaista tietoa palvelujen saatavuudesta, odotusajoista ja alueellisesta kapasiteetista. Tämä edellyttää valtakunnallisia seurantamekanismeja, kuten odotus- ja kapasiteettiraportteja, sekä toimivia tietojärjestelmiä, jotka tukevat valvontaa ilman, että se lisää tarpeetonta hallinnollista taakkaa.

Valvonnan tulee kohdistua viranomaisiin ja sille on luotava selkeät kannuste- ja korjausmekanismit, joilla voidaan puuttua viiveisiin ja varmistaa palvelujen yhdenvertainen toteutuminen eri alueilla. On samalla tärkeää, ettei valvonta aiheuta kunnille tai työvoimaviranomaisille kohtuuttomia lisävelvoitteita tilanteissa, joissa palvelutuotanto ei ole täysin niiden omassa ohjauksessa.

Kannatamme ennakoivaa ja läpinäkyvää valvontaa, joka perustuu luotettavaan dataan, keventää hallinnollista taakkaa ja sisältää selkeät keinot varmistaa palvelutakuun yhdenvertainen ja vaikuttava toteutuminen.

Laki yleisistä kielitutkinnoista

Näkemyksenne maksuttoman keskitason YKI-tutkinnon suorittamisen mahdollistamisesta

Kannatamme vahvasti maksuttoman keskitason YKI-tutkinnon mahdollistamista. Maksuttomuus madaltaa kynnystä osoittaa kielitaito ja edistää yhdenvertaisesti työllistymistä sekä osallistumista kotoutumista tukeviin palveluihin. Jotta uudistus olisi aidosti vaikuttava, YKI-testien kapasiteettia on lisättävä selvästi koko elinvoimakeskusalueella sekä suomen- että ruotsinkielisissä toteutuksissa. Tämän tueksi tulee kehittää myös liikkuvia tai etänä järjestettäviä testimalleja ja varmistaa säännöllinen testiaikataulu.

Kansallisesti on tärkeää huolehtia, että YKI-testien alueellinen saatavuus, testipaikkojen määrä ja saavutettavuus vastaavat kasvavaan kysyntään. Muussa tapauksessa maksuttomuudesta tulee vain muodollinen oikeus, jos tosiasiallinen testiin pääsy viivästyy jonojen tai alueellisten erojen vuoksi. Myös ohjauksen ja kotoutumiskoulutuksen resursseja on vahvistettava, jotta hakijat voivat valmistautua kokeeseen yhdenvertaisesti.

Kannatamme uudistusta, kunhan maksuttomuuden rinnalla varmistetaan riittävä testikapasiteetti, alueellinen saavutettavuus ja säännöllinen testitarjonta, jotta oikeus osoittaa kielitaito toteutuu tosiasiallisesti kaikille.

Esityksen vaikutukset ja perustelut

Näkemyksenne esityksen vaikutuksista kotoutumisen kannusteisiin

Kannusteet voivat toimia tarkoituksenmukaisesti vain, jos palvelut ja kielipolut ovat tosiasiallisesti saavutettavissa sekä suomeksi että ruotsiksi ja 6 kuukauden palvelutakuu toteutuu yhdenvertaisesti. Muussa tapauksessa kannustimet voivat muuttua sanktioiviksi erityisesti niille kotoutujille, jotka eivät pääse ajoissa laadukkaisiin palveluihin tai joiden oppimisvalmiudet, terveydentila tai elämäntilanne edellyttävät pidempää etenemistä. Tästä syystä korostamme tarvetta joustaviin kielinäyttöihin, erityisryhmien huomioimiseen sekä asiakassuojaan tilanteissa, joissa palveluviive johtuu järjestelmästä, ei asiakkaasta.

Työllistymisen kannusteet eivät toteudu pelkästään yksilön vastuuta korostamalla, vaan edellyttävät myös työelämän vastaanottavuutta. Tutkimusten mukaan suurin osa työttömistä maahanmuuttajista kokee itsensä työkykyisiksi ja työhaluisiksi, mutta valtakunnallinen työllisyystilanne, rekrytointisyrjintä ja esimerkiksi nimen vaikutus hakuprosesseissa vaikeuttavat työllistymistä. Näin ollen kotoutumisen kannusteiden tulee nojata ensisijaisesti palvelujen vahvistamiseen, ei etuustason heikentämiseen.

Pidämme tärkeänä, että kannustimet rakentuvat laadukkaiden palvelujen, realististen kielivaatimusten ja työelämän vastaanottavuuden vahvistamisen varaan, eivätkä muodosta riskiä toimeentulon heikkenemiselle tai kotoutujien eriarvoistumiselle.

Näkemyksenne esityksen taloudellisista vaikutuksista

Lyhyen aikavälin säästöt voivat muuttua pitkän aikavälin kustannuksiksi, mikäli palveluihin pääsy viivästyy ja työllistymispolut pitkittyvät. Tämä voi lisätä riippuvuutta toimeentulotuesta sekä kasvattaa kuntien, hyvinvointialueiden ja Kelan palvelutarvetta. Esityksen taloudelliset vaikutukset näyttävät siirtävän kustannuksia hallinnonalalta toiselle pikemminkin kuin tuottavan nettosäästöjä, ja samalla riskinä on haavoittuvassa asemassa olevien toimeentulon heikkeneminen.

Kunnille ja työllisyysalueille voi syntyä merkittäviä lisäkuluja ohjauksen, neuvonnan, kielikoulutuksen ja palveluvalmiuksien kasvaneen kysynnän vuoksi, eikä näitä kustannuksia ole esityksessä riittävällä tavalla kompensoitu. Myös tietojärjestelmämuutoksista aiheutuu lisäkustannuksia, joita ei ole arvioitu kattavasti.

Katsomme, että esityksen toimeenpano edellyttää selkeitä vastuunjakoja ja valtion rahoitusta kunnille ja työllisyysalueille, jotta palvelutakuu, testikapasiteetti ja kotoutumispalvelut voidaan tarjota yhdenvertaisesti ja ilman, että kustannusrasitus siirtyy paikallistasolle.

Näkemyksenne esityksen muista vaikutuksista

Alueellisten erojen ei tule johtaa tilanteeseen, jossa kotoutumisen mahdollisuudet riippuvat postinumerosta. Palvelujen saatavuuden, laadun ja valikoiman tulee toteutua yhdenvertaisesti koko maassa, ja kaksikielisyys on huomioitava täysimääräisesti kaikkien kotoutujien palvelupolulla. Uudistuksen tulee vahvistaa osallisuutta ja luottamusta viranomaisiin, ei heikentää niitä.

Samalla on tärkeää arvioida esityksen yhteisvaikutuksia muihin yhtäaikaisiin uudistuksiin, jotta ne eivät yhdessä kohdistu kohtuuttomasti samoihin ryhmiin, kuten lapsiperheisiin, naisiin, traumataustaisiin tai vähän koulutettuihin kotoutujiin. Taloudelliset leikkaukset, etuuksien porrastus ja palvelujen alueellinen vaihtelu voivat lisätä eriarvoisuutta ja heikentää kotoutumisen edellytyksiä.

Korostamme tarvetta yhdenvertaisille, saavutettaville ja laadukkaille kotoutumispalveluille sekä huolelliselle yhteisvaikutusten arvioinnille, jotta uudistus tukee luottamusta, turvallisuutta ja kaikkien kotoutujaryhmien osallisuutta.

Näkemyksenne esityksen suhteesta perustuslakiin sekä EU-lainsäädännön ja muiden kansainvälisten velvoitteiden vaatimuksiin

Etuustason eriyttäminen kielitaidon perusteella on hyväksyttävää vain, jos kielitaitotavoite ja pääsy yleisuelle ovat tosiasiallisesti saavutettavissa yhdenvertaisesti eri alueilla ja eri taustoista tuleville hakijoille. Sääntelyä tulee soveltaa joustavasti ja yksilölliset tilanteet huomioiden, jotta välillistä syrjintää ei synny esimerkiksi alueellisten palveluerojen, heikompien oppimisvalmiuksien tai haavoittuvassa asemassa olevien ryhmien kohdalla.

Esitykseen sisältyy perustuslain 6 §:n yhdenvertaisuussäännöksen ja 19 §:n perustoimeentulon turvaa koskevan velvoitteen kannalta merkittäviä riskejä, sillä etuuden tasoa alennettaisiin käytännössä ryhmältä, jonka mahdollisuudet täyttää asetetut ehdot ovat monesti rakenteellisesti heikommassa asemassa. Myös EU-oikeuden ja kansainvälisten ihmisoikeussopimusten syrjintäkiellot edellyttävät, että kotoutumista tukevat palvelut ovat aidosti saavutettavia ennen kuin niiden puute voi vaikuttaa perustoimeentulon tasoon.

Katsomme, että sääntelyn tulee täyttää perustuslain, EU-oikeuden ja kansainvälisten velvoitteiden edellyttämän yhdenvertaisuuden ja suhteellisuuden vaatimukset, ja ettei etuustasoa tule sitoa kielitaitoon, ellei kielitaidon saavuttamiseen tarjota yhdenvertaisesti tosiasialliset edellytykset.

Voimaantulo

Näkemyksenne esityksen voimaantulosta

Katsomme, että voimaantulo 1.1.2027 on mahdollinen, mikäli toimeenpanon resurssit, ohjeistukset ja järjestelmät ovat valmiit ja alueellinen yhdenvertaisuus voidaan taata. Muussa tapauksessa voimaantuloa tulee lykätä, jotta palvelutakuu ja kotoutumisen edellytykset toteutuvat käytännössä.

Kotoutumistuki ja palveluun pääsemisen takuuaika koskisivat tilanteita, joissa henkilö muuttaa Suomeen ehdotetun lain tultua voimaan. Näkemyksenne tästä siirtymäsäännöksestä

Siirtymäsäännös on pääosin perusteltu, sillä se tuo oikeusvarmuutta, ehkäisee takautuvia vaikutuksia ja antaa viranomaisille aikaa valmistautua muutokseen. Samalla on tärkeää seurata, ettei säännös pitkällä aikavälillä johda samankaltaisessa asemassa olevien henkilöiden perusteettomaan eriarvoistumiseen pelkän saapumisajankohdan vuoksi. Jotta muutos olisi yhdenvertainen ja toimeenpano sujuvaa koko maassa, valtioiden tulisi tuottaa monikielinen viestintä sekä yhtenäiset soveltamisohjeet viranomaisille ja asiakkaille.

Muuta lausuttavaa esityksestä

Muuta lausuttavaa esityksestä.

-

Pitkänen Ari
Pohjanmaan ELY - Pohjanmaan elinvoimakeskus